

84340/8
7213
В-во,, ПРОМІНІ“

19/11/43
Революція на Україні

Зшиток I.

ЦІНА: 25 гр.

ЧИТАЧУ!

У Твої руки віддаємо сьогодні перший випуск „РЕВОЛЮЦІЇ НА УКРАЇНІ“. Вийде вона, як цілість у дванадцятьох зшитках (не як передше було зазначено у десятих, бо цей об'єм показався за малим, щоб вповні опрацювати її). Ціна кожного зшитка зокрема 25 сот. — у передплаті цілість зл. 2.50.

Тому не вагайся ані хвилини! У цій книжці знайдеш розр. переказ (якщо його нема купи на пошті за 1 сот.) і вишли ним негайно передплату, бо тільки тоді можеш бути певний, що матимеш цілість!

ПЕРЕДПЛАТУ приймається **тільки на цілість**. Рівночасно повідомляємо, що продовжуємо речинець припинання передплат до дня **15. квітня 1937 р.** Речинець цей вже остаточний і пізніше передплат припинати **не будемо**.

— — — — —

Вирівнали довги (з проголошених у „С. С.“): п. Пехів Яць — Урич зл. 19.20 і п. Дуцилович Михайло — Кальне зл. 11.

— — — — —

Кожний хто приєднає десятих передплатників — діставатиме „Р. на У.“ даром.

85
10

РОМАНІВ БОГДАН.

4373

Революція на Україні

ТОМ ПЕРШИЙ

Львів. Бібліотека
А. Л. УРСР

В-ВО „ПРОМІНІ“

НАКЛАДОМ ОЛЬГИ СТЕЦИШИН
ЛЬВІВ, 1937.

ТЗ (2ук) 711

2011

Львівська державна
наукова бібліотека

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 4848

У двадцяту річницю Першого Універсалу, народжуючогося годі уряду відродженої української держави — даємо Читачам оцю книжку.

Вона історія змагу і ...помилок. Вона відтворення того, чим жило, нуртувало, вибухало й гасло тодішнє українство.

Писана вона не по „історичному“, цебто не обмежена до дат і фактів, як усі інші історії. Вона радше фільма, що переходить перед нашими очима, кидає те й інше, але те все звязане у одну цілість.

Цю форму ми вибрали по довгій надумі. Дати Читачеві тільки сухі факти — це замало. Ми хочемо ввести його знову у ті дні. Ми хочемо, щоб він разом з учасниками пережив ці події — радів разом з ними побідами здорового духа нації, шукаючи причин невдач. Тому багато місця присвячуємо споминам учасників. Усі важніші постанови різних З'їздів, урядів подаємо в повній цілості.

РЕДАКЦІЯ.

ПРЕДВІСНИКИ

„Шлях визволення кожної нації густо кропить ся кров'ю. Нашої — так само. Кров'ю своєю і чужою. Ворожою і рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчости, всього того, що нація і свідомо і ірраціонально (підсвідомо) використовує для ствердження свого права на державне життя“ — каже померший трагічно

в Парижі от. С. Петлюра у своєму „Тестаменті“. Коли ж тим шляхом підходитимемо до історії Революції на Україні, яка була саме тим явищем, де „кров закінчує глибокі процеси“, цебто являється як чинник, що так сказати б переводить наглядну пробу приготувань якого часу, що підготовляється у тяжі довгих, інших процесів — мусимо, очевидно, вглянути взад, перейти те, що нормально складається на те остаточне, „кровне“ закінчення. Мусимо перейти оці „глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень“; мусимо переглянути „організаційну працю, ідеологічну творчість“ всього того, що нація й свідомо й підсвідомо повинна й мусить використати, якщо хоче, щоб оцей кровний змаг, змаг, де немає вже слів і підготувань, тільки сухий тріск скорострілів та рев гармат, закінчився дійсно перемогою.

Бо цей змаг **стало закінчується так, як собі його нація підготує!** Потвердження тих слів, так болюче відчують сьогодні українці, так і ці, що скитаються сьогодні на еміграції, як і ті, що крісовими стрілами „вітали“ відділи рідних військ.

Потвердження цих слів знаходимо у факті визволення й самостійности Польщі. Коли хто хоче вглянути у картини приготувань і „кровних“ змагів за визволення Польщі, не тільки ці повосніні, але й ті, що вийшли по 1831 і 1863 роках — побачить там безконечний ланцюг витривалої праці поколінь в одному напрямі, якого метою завсіди була вільна, незалежна Польща. І тільки як завершення цих довгих ідеологічно-організаційних процесів, посилених працею Йосифа Пілсудского й його співробітників — Польща виграла кровний змаг, так, як собі його підготувала.

У нас було інакше...

Упадок української державности почався з днем заключення договору з Московією, а смерть гетьмана Богдана Хмельницького була каменем, що припечетав її на довгі роки. Дальша українська провідна верства, з малими виїмками, стала на службу Московії, як колись, перед Хмельниччиною ставала на службу Варшаві. Причин на те зложилося багато, але одною з них був факт одної релігії у Московії й Україні. Факт, що Московія була православна, був угольним каменем договору Хмельницького й надалі переслідував він Україну. Козацький старшина ставав на службу Московії з „чистим“ сумлінням, бо він не потребував змінити обряду. Треба ж знати, що тоді національність дуже часто ідентифікувалася з релігією, хоч вона не перешкоджувала римо-католицькій Польщі розбивати римо-католицьких німців і навіпаки. У нас чомусь завсіди було інакше ані ж у інших народів.

Московія у дальшому тязі включувала у свій державний організм Україну щораз міцніше, а програна Мазепи й зруйнування Січі остаточно припечатили долю України, як симостійної держави на довгі віки.

Ще час-до-часу зривається протест одного чи другого наслідника колишньої величі, але вони не знаходять відгуку серед ширших кол тодішньої інтелігенції. Вона заспокоєна „благами“, що їх щедро розділяла з безчисленних українських скарбів Московія, другі ж стероризовані „малоросійськими колегіями“ (тодішнє ГПУ) мовчала.

Здавалося, що доля України вирішена раз назавжди.

Та „не скує душі живої“ нації ніхто. Там, в українських низах, у кріпацькій сім'ї Шевченків, родився дня 9. березня 1814. року один більше кріпак, на ймення котрому дано Тарас.

Небуденне це було дитя. Росло в злиднях (звідси мабуть і гарт його духа), слухало оповідань старців про те, як це воно колись було й твердо карбувало це у своїй, так ніжній, дитячій душі, щоб пізніше, завдяки особистому щастю вже як вільна людина переспівати це у своїх поезіях та кинути нове Євангеліє наростаючому поколінню. Задивлений у славне минуле, невідрадне положення сучасности й невеселе майбутнє, він кидає своїм сучасникам грізне:

„Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде:
Розкуються незабаром
Заковані люди;
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори,
І потече сторіками
Кров у сине море
Дітей ваших“...

Він не вагається стати на прою з Найвищим, бо Богом, коли ходить про його улюблену „сиротину“:

„Як понесе з України
У синее море
Кров ворожу, — отоді я
І лани і гори —
Все покину : долину
До самого Бога
Молитися. А до того —
Я не знаю Бога “

Та він був тільки поетом. Так само, як у польському визволенні тільки поетом був Міцкевич. До реалізації політичної думки треба було інших людей.

У нас їх не було.

Все ж таки заслуга Шевченка в українських „досвітках“ величезна. Його поезії писані чистою, народньою мовою йшли у маси й будили в них те, чим жили їхні діди. І не тільки маси. Його поезії переходили з рук до рук української інтелігенції, зрушували її й пхали до праці над Україною, її етнографією, історією. Та це був рух чисто **культурний**, без будьяких **політичних** аспірацій.

Очевидно, що навіть такий рух викликав гостру реакцію Московії. Вона побачила, що всі її дотеперішні заходи можуть піти у нівець. Україна культурно відживала, а вслід за цим могло прийти політичне відродження. Вона рішила раз назавжди знищити прояви українства й тоді то виходить 1876. року славний „указ“, яким забороняється якенєбудь друковане українське слово.

Та ці всі зусилля ідуть намарне. Раз пробуджена душа нації не хоче засипляти знову, вона хоче жити, рости, потужніти.

БРАТСТВО ТАРАСІВЦІВ

Посеред безмежного гнєту пробиваються нові сили, що ставлять собі свідому й ясну мету у своїх прямуваннях.

Це Тарасівці.

„Братство Тараса“ założено, як **підпольну** організацію, в початках 1890 років. Основником „Братства“ є Іван Липа, Михайло Базькевич і Микола Байздрєнко. Заснування організації відбуло-

ся у дуже романтичних умовах; згаданих трьох людей, що тоді були студентами зішлись на могилі Тараса Шевченка. І тоді на ній зложили присягу на вірність Україні. Послухаймо слів самого основника Браутва:

„Шапки самі собою опинилися в руках у нас, довго ми ходили довкола огорожі, не промовляючи ні словечка“...

„Хтось із нас узяв Кобзаря й читав. Читали ми мабуть не інакше, як повсякчас, але тут над нами вітав дух Тараса: кожне слово Кобзаря вражало нас якось невимовно глибше, доходило до самого серця чуліше й викликало звідтам могутню силу духа, ніби, ніби нас пекло огненне слово Пророка“.

„Наші думки були тоді повні любови й надії. Велика й незабутня могила Генія міцно й чарівно з'єднала нас любов'ю. Дух же Тарасів був між нами німим і невидимим свідком нашої присяги, що ніхто з нас не схибне в бік, не покине своєї України“. (І. Липа, цит. за „Дажбогом“ ч. 2.).

Організація, як було сказано, стала на основах боротьби за визволення України зпід Московії й поставлення її у ряді вільних держав. Її ціллю була „своя самостійна українська держава“. Без національної держави ніяка нація не може жити й розвиватися. Настав час розпочати боротьбу за цю свою національну державність. Не досить культурницької праці старших поколінь. Треба перейти до праці активної, політичної. Треба готуватися до збройної боротьби. Ціль наша: визволення цілої нації і створення самотійної держави. Наші методи-засоби боротьби повинні відповідати поставленій цілі. Методи й засоби революційних мо-

сковських партій, для нас українців непридатні. Наші умови і цілі наші інші. Вже тепер у перших фазах боротьби, ми українці не можемо йти разом з московськими революціонерами, бо московські революціонери не менше ніж московські оборонці існуючого режиму, хочуть інтереси українські підпорядковувати московським. Україна для Українців! Отже всякий, хто хоче її визискувати є наш ворог. Українська нація тільки тоді стане вільною, коли ми українська інтелігенція звільни-мо насамперед свою думку зпід впливу чужинців-експлуататорів нашої нації. Наше покоління му-сить створити свою національну ідеологію для бо-ротьби за визволення нації і створення своєї дер-жави. Отже ні проекти московських лібералів, ні соціялістичні програми московських революційних партій не можуть бути нами прийняті, як наша про-грама“ (там-же ч. 4. 1935).

Організація Тарасівців слабо поширювалася серед кругів тодішньої української інтелігенції. Її кличі, це було щось нечуване, страшне для тодіш-нього українства. Рабство так глибоко вжерлося у кість і кров тодішнього „малороса“, що він не міг не тільки працювати для України, а навіть ду-мати про те, що от надійде час і вона стане віль-ною, незалежною у своїй величі й силі.

Другою причиною слабого припинання кличів Тарасівців були російські революційні партії, під впливом яких стояло дуже багато української мо-лоді. Зрештою нічого дивного: вони ж ішли слі-дами свого духового провідника Михайла Дра-гоманова, який ніколи не міг уявити собі самостій-ної України!

Одначе раз зрушена сила, чимраз то більше

2
продирала собі дорогу до сердець. Та коли арештовано й засуджено Тарасівців, а по присуді вони роз'їхалися додому, діяльність організації скінчилася, її ідеологію переймає нова революційна група.

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНЯ ПАРТІЯ

950
М. Міхновський, оцей незламний борець відродження бадьорого й вільного українства, не стає на хвилювій програній, коли то його надійна молодь стає у ряди тих, яких він назвав „жахляками й відступниками“ та переходить до ворожого табору — організує нову партію, яка має на меті дальше здійснювання голошених ним кличів. Так повстає у 1901. році „Українська Народня Партія“ (коротко У. Н. П.).

У. Н. П. починає видавати свій журнал. під наголовком „Самостійна Україна“ — якого перше число вийшло з датою 1. вересня 1905. року у Львові. У „Самостійній Україні“ проголошують свої основні тези у вступній статті „До українського народу“, де пишуть: „Виступаючи в інтересі широких українських мас, перестерігаємо, щоб сам народ власними силами виборів собі самостійну Україну, бо знаємо, що тільки під цією умовою ніхто не зможе знову запанувати над Україною, видерти знову всі землі, всі багатства з рук українського народу. Самостійна Україна має бути цією синтезою, тим великим, повним глибокої і широкої суті словом, у якому зосередяться всі думки й бажання рабів, щоб бути вільними, нуждарів, щоб бути власниками, понижених, щоб бути вивисченими, усіх Українців, щоб бути людьми, — горожанами цілого світу“.

Право до самостійної України узасаднювали тим, що Україна є середовищем вільних і саморяд-

них земель, створених на підставі природжених питоменностей і відрубних прикмет та замешкала українцями.

Але й тут вдаряє „демократичний“ момент, бо самостійна Україна, мала прийняти демократичний устрій, без сталого війська тільки з міліцією і т. д.

Ширшого засягу діяння У. Н. П. — не здобула.

Надто рабською була душа тодішнього українця, надто тісна була духова зв'язь з московським наїздником. Українська інтелігенція ставала у ряди революціонерів, яких метою була зміна державного ладу в Московії з абсолютистичного на демократичний — **але тільки зміна.** Ніхто інший, а тільки російський революційно - соціалістичний світ ясно й недвозначно заявляв, що „на другий день по поваленні царату треба буде революціонерам розстріляти поборників національної окремішності“.

Українські соціалісти були сліпі, вони, що були більше революційними, як сам Маркс, більше московськими, як сам цар, не розуміли облуди їхніх кличів, що більше: сами несли їх у народ.

Наші визнавці Маркса, не розуміли того, що кинув в очі московським соціалістам польський соціаліст І. Дашиньскі: „...що про добровільну федерацію (цебто Польщі і Московії — Р. Б.) не можна поважно балакати, бо „...всілякі види об'єднання Польщі з Росією були і будуть примусові“... (І. Дашиньскі „Політика пролетаріату“).

Бо, коли польські соціалісти вели боротьбу з царатом, то тільки на те, щоб досягнути цілі революції: „... повалення царату й створення конституційного союму у Варшаві (де очевидно Польща вже є самостійною державою), — то боротьба

українських соціалістів і демократів (зазначую, що під „демократами“ розумію усе старше тодішнє українське громадянство включно з Грушевським і тими всіми, що стали в першій Центральній Раді, бо вони у тому були всеціло згідні з соціалістами!) зводилася в несмілих формах автономії, одних і демократичного правління у других.

Кличі М. Міхновського були їм чужі. „Тільки й тільки“ українців у **московській** Думі — це для них був „величезний успіх“, хоч уряд дуже скоро розігнав цю Думу. Тому саме Українська Революція закінчилася як була до цього підготована. Що належалося „тільки й тільки“ міліонівій нації — вона дістала. Дістала тих, що голосили кличі „рівності, братерскости й вільности“, і які пишуть ці кличі стрілами з нагана та тілах української інтелігенції, тої самої інтелігенції, яка сама допомогла своїми руками апостолам „рівности“ закріпити маси, які були пірвані у вир боротьби кличами Міхновського та його однодумців.

На тлі невсипущої праці М. Міхновського й його однодумців, слід згадати ще про одну постать, постать вповні негативну в українській історії, а котра була саме тим лихом, що створив другий бік „фронту“, а якого все таки й до сьогодні вважає своїм божищем наша соц.-демократична голота — **Михайла Драгоманова**.

Михайло Драгоманов, фізичний нащадок козацького роду з Полтавщини, духовий ренегат українського визволення, по фаху професор університету, рішив „зевропеїзувати“ українську молодь, яка жила тоді українськими мріями, які виправді не давали нічого позитивного, але й не були шкід-

ливими. Ця нова українська молодь — на його думку — мусіла прийняти в свою основу демократію і соціалізм. Самостійної України ніколи не признавав, він вертався далеко назад, навіть поза Костомарова й вслід за ним виводив у своїх працях конечність дальшої злуки з Московією. Усіми його намаганнями було перевести перебудову російського державного устрою на демократичний (що у висліді, йдучи за його думками, мусів **тільки зміцнити Московію усуненням причин ворожнечі поміж поодинокими верствами!**).

У цей спосіб саме він підготував ґрунт і промостив шлях тим його ідеологічним наслідникам, що пізніше устами свого провідника сказали: „Якщо Україна має бути інша, не соціалістична, хай не буде жадної“. Бо, як казав один з духових наслідників Драгоманова „прийде колись час, що й Росія загварантує нам так само наші права, як зробила це Австрія (?)! — бо „сьогодні про жадні політичні права не можна думати“. Тут саме лежала причина української трагедії. Драгоманов і його наслідники довели 1917. рік до нашої програми. А як таким належить їм „гідна“ пам'ять.

СВІТОВА ВІЙНА

Як поставилися українці до світової війни? Чи ожила в них тоді надія на визволення? На ці питання знайдемо відповідь в органі поступових демократів „Раді“ і видаванім у Москві українським офіціозі „Українська Жизнь“ (друкований у російській мові). Так і „Рада“, як і „Українська Жизнь“ заняли те саме становище, що й російські патріотичні часописи. „Українська Жизнь“ у своїй декларації стверджувала, що: „...В ідеях Українців, почавши від Кирило-методіївського Братства, аж

до наших днів народній розв'язі части українського народу, яка ввійшла в склад Росії, завсіди розумівся у її (цебто Росії) **гряницях** (підч. наше — Р. Б.) і в спільній зв'язі з народами, що у ній мешкають“.

Дальше стверджувала „...Українці не підуть на приману провокаторських забігів і виповнять свій обов'язок російських горожан у так тяжкій добі аж до кінця, не тільки на полі боротьби, у рядах воюючих з тими, що бурять спокій світу та ломлять право, **але як горожани держави, обов'язані вміру сил і можливостей причинитися до цілевого сповнення російською армією виїмково відповідального завдання, яке спало на неї**“.

Професор Грушевський у „Речі“ дав таке спростування, коли йому закинули, що він сепаратист: „Я ніколи не бачив розв'язки українського питання в Росії у відірванні від неї українських земель, тільки у злагоджуванні її на уставовій дорозі, **спільними силами поступової суспільности української і російської у гряницях російської держави та на підставах розвою конституційного, автономії країв та народowego почуття**“.

Це було становище поступової демократії, яка тоді була зорганізована у нелегальній організації Т. У. II. Становище соціал-демократів і соціал-революціонерів було програмово інше, хоч суттєво те саме; бо соціялісти поставилися вороже до війни, але й надалі стояли твердо на ґрунті одноцілості російської імперії.

Залишаю на боці оправдання деяких осіб, що декларація льюальности **була нешира, але конечна** у тодішньому стані, цебто мала рятувати українство перед репресіями, попросту тому, **що дальше поступування українців потверджує, що деклара-**

ція була щира й що навіть тоді, коли російська імперія лежала в руїнах, вони й надалі розуміли революційні факти тільки у „гряницях Росії“!

Зрештою про те, чи вороже поставилися українці до премогли Росії читаємо у Е. Чикаленка: „я перед відіздом з Києва, вирішив скликати Тупівську раду (Товариство Українських Поступовців), яка складалася тоді з таких осіб: С. О. Єфремов, Ф. Т. Матушевський та В. К. Прокопович — від громади „Вік“; А. В. Ніковський та Д. І. Дорошенко — від учительської громади; Л. М. Черняхівська — від театральної громади, В. М. Леонтович та О. В. Вілінський — від громади „Літературно-Наукового Вісника“; В'язлов від громади „Еней“; Л. О. Яновська, др. А. В. Корчак-Чепурківський, Л. М. Жебуньов — від своїх громад і П. І. Холодний та я — від „Старої Громади“. Зійшлося чотири чи п'ять осіб.

„Коли знялося питання про те, як повинна поставитися наша організація до евентуальної війни, то Ніковський і я рішуче стали на так звану „пораженчеськую“ позицію (цебто, щоб Росія програла), Яновська стояла на російському патріотичному штандпункті, бажаючи повного розгрому Австрії й приєднання Галичини до Росії; Леонтович висловився якось невиразно, а в В'язлову боролися дві душі: українська й кадетська. Після довгих обміркувань стали на тому, що Тупівська Рада не виступить з ніякими відозвами: ні за війну, ні проти неї, а буде стояти на нейтральній позиції... (Щоденник ст. 450. Підч. наше — Р. Б.).

Як бачимо з того, то ані за, ані проти. У практиці це виглядало **вповні за**. Тоді, коли поляки зачали війну з ясним і недвозначним наміром.

Правда, був ще другий центр життя у Харкові, де зосередилися українські націоналісти, та він не мав жадного впливу на біг подій.

БЕРЕЗЕНЬ 1917.

Довга, затяжна війна, що доходила вже третього року реву своїх гармат, розгром російських армій, незарадний уряд, голод міського населення — не вплинули додатньо на російську масу. Імперія, базована весь час на багнеті російського поліція захиталася у своїх основах, коли війна віддала масам зброю до рук. Маса здеморалізовані довгою війною й деморалізацією „начальства“ пірвались до бою. Але й тут є одно питоме російській революції, як і кожній революції зокрема; революція у своїй суті звернулася проти царя й його „послушників“ не тому, щоб не звалищах імперії повести нове життя, тільки на повне продовження давньої лінії та посилення вояцьких рядів новою моральною силою, яка мала пхнути їх до бою; й у висліді принести перемогу. Це що пізніше прийшло, прийшло тільки як **історична konieczність московського імперіялізму**. Так демократичний уряд Керенського, як пізніше комуністичний Ленініна у свої напрямні поклали повне продовження московської імперіялістичної політики. Вони ані на хвилину не припускали думку про те, що Україна може стати незалежною від Москви. Вони відкидали навіть думку про те, що Україна могла б бути автономною.

Факт, що заіснував дальше, цебто відділення Лотви, Фінляндії, Литви, Польщі — устояв тільки тому, що на кордонах тих держав стали проти „переродженої“ Московії добре озброєні полки, як і тому, що большевикам залежало в першу чергу

на багатствах України, куди й звернули вони сили свого удару. Пізніше було вже запізно, бо наїзд на Польщу зустрівся з розгромом і втечою московських орд і силою конечности большевики мусили заперестати хвилево війну. Кажу: хвилево, бо Московія була переконана, що підбій бувших „своїх кольоній“ — дасться здійснити шляхом комуністичної революції.

Та ці надії завели. Позістався тільки другий факт: українці розпочали розвал „тюрми“ народів — українці закінчать його. З тою різницею, що перші робили це без ясно очеркненого пляну, другі доконають його цілком свідомо в ім'я ясно очеркненої мети, за яку лягли тисячі найкращих синів у 1917 — 22 роках та падуть до сьогодні.

ПОВАЛЕННЯ ЦАРАТУ

Початків російської революції не треба шукати в політичній площині. Російська революція, як і багато інших **протиурядових** (бо тільки такою вона розгорілася) розпочалася від оклику: хліба! Бо треба дещо ввійти в передреволюційне економічне положення цьої тюрми народів. Війна досягала вже кінця третього року. Через незарадність правління, майже стали всі фабричні вартати (за виїмком фабрик військового знаряддя), копальні вугілля, заліза. Хліборобство через брак сил до праці також не виконувало так важного в часи війни, завдання: прохарчування країни.

Бачучи невдоволення робітничих мас, деморалізацію рядів вояцтва — уряд сперся ще більше на свою дотеперішню практику: на поліцію. Суворі репресії на „всіх і вся“, немов на глум, навіть на тих, які в добрій вірі хотіли рятувати імперію від неминучого розвалу — доповняли тіль-

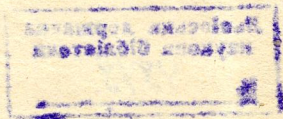

ки налиту невдоволенням з такого стану чашу. І в маси голодні, обдерті, пішла пропаганда „проч з царем“. Ще в лютні 1917. року, уряд арештує робітничу групу петербурзького воєнно-промислового комітету, що розпалює ще більше пристрасти голодної товпи.

І дня 7. березня 1917. року затряслися основи „велитня на глиняних ногах“. На вулицю вийшла товпа з окликом: „хліба й замирення з ворогами, закінчення війни. З малих сутичок розгорілася справжня домашня війна; гвардейські полки зложені майже зі самих українців — переходять на сторону зревольтованих мас і дня 12. березня зревольтовані маси й військо перемагають останки вірних цареві й урядові військ.

Факт незаперечений і незбитий, що до перемоги зревольтованої товпи причинилися головною частиною полків, зложених з українців, що й приписують собі за велику заслугу тодішні соціалістичні „українці“ — одначе сьогодні, з перспективи двадцяти років — можемо сміло сказати, що це був факт для розвою української справи, під керівництвом тих же „вождів“, аж не так глибокої ваги, бо ці українські „вожді“ валили тільки державний устрій Московії, що, як доказують далші факти, не зміняло цілком положення України. Що більше повалення царату тільки прискіпило консолідацію сил, які вже по десятиох місяцях відроджуються у новій, вже червоній Московії.

На місце царя, який зрікається трону на користь нового царя Михайла, котрого знову примушують до уступлення всіх верхньо - державних справ на користь нового уряду в краю горить далше. Розбурхані маси переходять вулицями міст з

червоними прапорами. Україна й надалі позістає під окупацією вже „демократичної“ Московії. Наші соціялістичні „батьки“ не знали, що розвал одного систему правління для поневолених націй не має жадного значення.. І то тоді, коли інші поневолені народи гарячково заходилися коло підготовки й переведення національних революцій, які мали принести їм повну політичну незалежність, не зміну правління, не зміну кольору, не спільний „**КОТЬОЛОК**“ у демократичному казані, а вільну, незалежню державу. Так робили фінлядці, лотиші, естонці, ба навіть татари й грузини, тільки українські соціялісти вірили в нову, правдиву Московію.

В Україні було інакше.

В Україні клич за повну політичну незалежність виріс і спотужнів щойно під міцним напором мас — далеко пізніше.

У дні 9. берездня (ст. ст) 1917. року, згадана вже нелегальна досі організація Т. У. П-у проголошує свою програму котра має на цілі спрямувати революційні сили мас в Україні до „виборення широкої автономії для України в федеративній російській республіці“. Маси взивається до закладання українських шкіл, культурно-освітніх товариств та тим подібне.

І більш нічого.

Та подих волі розігнав народню стихію понад голови тодішніх провідників: вони краще вичували, хоч може й підсвідомо всю вагу хвилі, вони вичували інстинктом, що саме тепер рішається українське питання.

УКРАЇНЬСКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

У такому розгарі революційних подій, кінечним було створити щось, що, репрезентувало б

„автономну“ Україну так в політичній, як і культурно-освітній ділянці. І тодішні партії й різні організації рішають створити у другій половині березня „Центральну Раду“ з всеукраїнським обсягом діяння. У склад Центральної Ради звійшли всі представники так політичних як і економічно-освітніх установ. Головою Центральної Ради обрано проф. Михайла Грушевського. І скоро вже по встановленні Центральної Ради, край приймає її як керму, як провід України. Делегати звертаються з провінції до цього центру зі запитами, що й як вести працю — та Центральна Рада стає виразно на становищі злуки з Росією і в цьому змислі стримує нагальний розвій праці. Врешті Центральна Рада рішає дати доказ своєї сили й організує у Києві масовий Народний З'їзд.

Змінився Київ. .

Стихийно, з широчезним розмахом лопотіли синьожовті прапори по містах і містечках. А в дні 19. березня 1917 року у Києві відбувається величезна демонстрація. „Всюди лунають кличі: За Вільну Україну!“ Жовтоблакитний прапор залив усі площі, усі вулиці, розмаяв на широких степах наддніпрянських та далеко відсунув на бік інтернаціональні кольори“. У дні 19. березня „стотисяч українського люду залило вулиці нашої столиці аж по самі береги“.

„Хрещатик від Бесарабки до міської думи заповнений народом. І чим ближче до Думи тим гущіша юрба, а перед самою Думою великий стиск, на розі Миколаївської вулиці і на рогах Думської площі. Тут кінцевий пункт маніфестацій, тут усі хочуть бути. З думського балкону бачиш людське море. Не видно постатей а лиш одне суцільне

людське лице. Воно живе і переливається, як ртуть. Людські хвилі то напірають то відпливають. Як маленький струмочок серед великих берегів лишилася вузенька свободна доріжка для пропуску маніфестантів, що між стінами живих людських тіл лилися в низ по Фундуклієвській вулиці.

„На чолі маніфестантів козацьке гійсько. Це трупа на чолі з Миколою Садовським відтворила старинне українське військо. Серед маючих у сході сонця колірних хоругв, стягів, знамен проїзжають вони в червоних жупанах. Ярке, мальовниче тавро й уся багатотисячна юрба загреміла окликами й оплесками. Одна заодною проходять групи маніфестантів. Організовані відділи селян у своїх селянських одягах, робітничі групи, військові чети з прапорами й оркестрами, студенти, залізничники, довгі ряди учнів усіх київських шкіл, урядовці, міщани...

„Кольони військ зустрічаються з ентузіазмом. Проходять вони бадьорим молодечим кроком. Салютує знаменам і гимнам стоячий на балконі ген. Ходорович. Вітають окликами і оплесками всі інші. Величаво проїзжає зі своїм відділом Сахно-Устимович; йому довго греміли оплески в слід.“

Але у цій масі багацько таблиць з написами: „Вільна Україна в Вільній Росії“, „Автономія Україна в федеральній Росії“, та „Хай живе Вільна Україна“, „Хай живе на Україні козацтво“ — і тільки в руках кількох провідників, які вели кільканадцять відділів робітництва, залізничників та студентів гордо маяли прапори з написами „Хай живе Самостійна Україна“.

Слухаймо ж даліше: „Гремлять, змінюючи одна другу оркестри. Кожня нова група маніфестан-

тів викликає новий вибух подиву щасливих горожан. Здалека на Хрещатику чується спів. Іде обіднаний в тисячу голосів хор із своїм батьком Кошицем. — „Ще не вмерла Україна“. „Заповіт“! — вимагає юрба.

„Павза, а потім тихо, тихо: — „Як умру, то поховайте“.

Ширшає, кріпне і з міццю розливається священний спів. Здалека, над головами юрби на високім стягу заколисався портрет Шевченка. Все захвилювалось, зашелестіло, заплескало. І принесли Батька врочисто й обережно та поставили разом з таблицею, на якій стояло: „Земля і воля“.

„Хай живе земля й воля! — почулося з усіх сторін.

Розналена маса надміром вражінь була готова на все: її треба було **проводу**, треба було закути силою волі одиниці в залізні рямці змагу з одвічним ворогом України, розпечи пристрасті до білого й повести на ворога.

А цього проводу не було.

Товпа радісними вигуками вітає сізоволосого проф. Михайла Грушевського. В ньому бачить вона авторитет влади нової держави, хоче від нього віщого слова.

Та чує суворе: „Хай живе демократична федеративна Росія“.

Цей, котрого товпа уважала за пів-бога, цей, котрому вона безмежно вірила у вільній Україні кидає клич, у якому закуто, немов би в граніті усе зло України. Так, у цьому кличі закуто знову народжуючуся волю України!

А Грушевський вже був тоді головою Центральної Ради!

Велитенський з'їзд народу закінчився на Софійській площі, під пам'ятником гетьмана Богдана Хмельницького, в якого мертвій руці гордо лопотів піднятий ним колись прапор — із написом: „Хай живе Вільна Україна“!

Найбільш характеристичним для цього зїзду є резолюції, ухвалені ним:

„Ми, українці, зібрані у Києві 19. березня на першій українській святі свободи, вітаємо відновлення **народовластя** (підч. наше), знищеного царським деспотизмом і одностайно постановляємо:

1. Піддержувати **Центральне Правительство** (російське — Р. Б.), помагаючи всіми силами забезпечити новий свободний лад від всяких ворожих заходів, в твердому переконанні, що воно далі прикладатиме всі сили для **укріплення свободи й демократизму**; 2. Потвердити йому (Центральному Правительству) наші сподівання негайного скликання Установчих Зборів, на основі загального, рівного, прямого й тайного вибору, котрі (У. Збори) мають **ствердити автономний лад**, який на Україні заводимо; 3. Зажадати від Тимчасового Правительства, **щоб воно міцно зв'язало справу автономії України з інтересами нового ладу** й заохотило людиність її до всяких жертв, для чого негайно видало б декларацію, котрою з свого боку **визнало б потребу широкої автономії української землі**, і поробило б одразу всі заходи, щоб надати український національний характер публичним установам (на Україні), з захованням **прав національних меншостей**; 4. В справі переведення сих постанов (в життя) віче доручує Українській Центральній Раді порозумітися з Тимчасовим Правительством“.

Коли проаналізуємо ці перші резолюції „вільних“ українців — не знайдемо в них нічого, що могло б нам говорити про те, що тоді українці думали про самостійність. Вони, як і далші потягнення Центральної Ради (про що мова далше) стверджували вже котрийсь раз з ряду, що українці абсолютно не хочуть відриватися від Росії. Вони хочуть тільки від Тимчасового Правительства виборів до Установчих Зборів, а ці мають ствердити (як колись царські послы у Переяславі) „автономний лад“.

Ці резолюції в нічому не розходилися від домагань, які було висунено українською депутацією петербурзьких груп Союзу Українських Поступовців до прем'єра тодішнього уряду кн. Львова у Петербурзі, з тою різницею, що делегація у складі: А. Лотоцький, М. Славинський, студент Чечель та від робітничих рад і війська Гайдар і Лобода зажадала сповнення своїх домагань негайно, перед скликанням Установчих Зборів. Ці домогання були такі: „Призначення в українських губерніях на всі адміністраційні посади осіб, котрі були б знайомі з краєм і мовою місцевого населення (отже навіть неконечно українців — Р. Б.); а тільки на комісарів по губерніях зажадано, щоб були українці і призначення в Тимчасовім Правительстві особного комісара для українських справ; найскоршого заведення практики у всіх судових установах української мови, у всіх випадках зносин з місцевим населенням; заведення української мови в школах так народніх і високих і т. подібні домогання, на які кн. Львов заявив, що правительство принципово не розходитьсся з ними, але ...практично не погодилося їх виконати.

У цьому самому стилі ставили свої домагання до російського уряду всі інші з'їзди (Перший Вільний Кооперативний З'їзд Київщини відбувся дня 14. березня (ст. ст.), Перший Кооперативний З'їзд Союзів України в днях 9 — 10. квітня (ст. ст.), і інші).

Самоуправа в межах „єдиної неділимої“ — ось клич перших тижнів революції.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНГРЕС

Та розгін української стихії ломив усі ці „писані“ рішення. Вкоротці, бо ледви за місяць революції Українська Центральна Рада почувається не в силах кермувати цією стихією та рішає поширити свій склад. Так приходить до скликання в днях 4 — 8 квітня 1917. р. **Всеукраїнського Національного Конгресу** у Києві.

На Конгрес приїхало з краю біля тисячки делегатів з усіх закутків української землі. Одушевлення охопило всіх і тих, що приїхали на Конгрес з далекої Кубані, Петербургу, Чорноморщини. Почесним головою Конгресу вибрано М. Грушевського; у склад президії увійшли: В. Винниченко, Авдієнко й Гайдар.

Перед Конгресом стояло величезне завдання: це він мав вирішити про те, якою Україна має бути, це він мав дати доказ для світу живучости української нації, її стремлень і прямувань.

Не було тут кляс, станів, тут були тільки українці, які хотіли одного. Російська „Київська Думка“ так писала про Конгрес: „Треба було бачити цю загальну радість при стрічах вільних горожан свободної країни, — радість, яка, можливо, находить свій переважний вислів в українській вдачі, довготерпеливій до останнього ступня і до такого

самого ступня вулканічній при проявах одушевлення. Сяють від тремтячого весняного усміху обличчя, горіючі жаром радості очі та всюди дзвінка, свіжа, кольоритна чисто-українська мова. Дружні обійми, палкі поцілунки... **Словом — родина, члени одної сім'ї з'їхалися на своє спільне свято**“. Коли Конгресові складано привіти і київський комісар російського Тимчасового Уряду почав свою промову по російськи — його закричали:

„По українському! Просимо по українському“.

Головною темою обряд була очевидно справа автономії та перебудови Росії на федеративних основах і на ці теми виголосили реферати: Д. Дорошенко: Державне право і федеративне домагання на Україні; О. Шульгин: Федералізм і перебудова Росії на федералістичних основах, Х. Матушевський: Права національних меншостей та їх гарантії, М. Ткаченко: Автономія України у федеративній республіці, Х. Крижановський: Про способи утворення автономного ладу на Україні, В. Садовський: Про територію атономної України і П. Понятенко: Про забезпечення прав національних меншостей.

По дискусії З'їзд прийняв такі резолюції:

1. „Згідно з історичними традиціями і сучасними реальними потребами українського народу, Зїзд визнає, що тільки національно-територіяльна автономія України в стані забезпечити потреби нашого народу і всіх інших народів, що живуть на Українській Землі.

2. Автономний устрій України, а також і інших автономних областей Росії, знайде цілковиту гарантію для себе в федеративному устроєві Росії, через що єдиною відповідною формою дер-

жавного устрою для Росії Зїзд визнає федеративну демократичну республіку, а одним з головніших принципів української автономії — повну гарантію прав національних меншостей, що живуть на Україні.

3. Український Національний Зїзд, визнаючи за російським установчим зібранням **право санкції нового державного ладу Росії, а також автономії України** і федеративного устрою російської республіки, вважає проте, що до скликання російських установчих зборів прихильники нового ладу на Україні не можуть zostатися пасивними і мають, по згоді з меншими народностями, творити неодкладно основи її автономного життя“.

„Йдучи на зустріч бажанню тимчасового правительства (російського Р. Б.) в справі організацій і об'єднання громадських сил, Зїзд визнає неодкладною потребою організації Краєвої Ради з представників українських областей і міст, народів і громадських верств, в чому ініціативу повинна взяти на себе **Центральна Рада**.

4. Український Національний Зїзд поручає Центральній Раді виявити, як можна швидше, ініціативу в справі утворення міцного союзу тих народів Росії, котрі, як і українці, домагаються національно-територіальної автономії в демократичній російській республіці.

5. Український Національний Зїзд, визнаючи право всіх націй на самоопреділення, вважає: а) що кордони поміж державами повинні бути встановлені згідно з волею прикордонного населення і б) що для забезпечення цього необхідно, аби були допущені на мирову конференцію, крім представників воюючих держав, і представники тих

народів, на території яких відбувається війна, в тому числі й України“.

Вожді тодішнього українства повинні були бути вдоволені. **Це ж вони зложили, як одні, так другі резолюції, а сіра маса захоплена світлою з'явою волі вірила тим фалшивим пророкам і одноголосно ухвалила їх.** Ця сама маса, що протестувала проти промови у **московській мові** — безкритично приймала **проросійські резолюції.**

На цьому З'їзді рішено, що Центральна Рада мала складатися з около 150 членів. Одну третину складу членів Центральної Ради мали вибирати централі політичні (партії) й економічні (кооперація), а дві треті мали вибрати губернії й міста. На голову Центральної Ради обрано одноголосно проф. Грушевського, його заступниками В. Винниченка і С. Єфремова.

На цім З'їзд мав закінчитися. Але селянам цього „політичного“ боку було мало. Вони ж вірили, що революція це не тільки політика, але й економія. Селянська фракція зажадала від Центральної Ради, щоб вона зажадала від Тимчасового Правительства заборони продажі землі, лісів, природних багатств. Це внесення прийнято одноголосно й З'їзд закінчився.

Всеукраїнський Національний Конгрес створив вже те, що необхідним є у кожній державі: уряд. Цетральна Рада побачила на ньому свою силу, але ...не зуміла її використати.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Самозрозуміло, що розвал царату залишив у рядах бувшої російської армії мільйони українських селян і робітників, які зі ще більшим захопленням прийняли революцію аніж „цивілі“.

Та про них офіційний, соціал-демократичний провід „забув“. Пощо йому була армія? Він же ж вірив у всесильність писаних „прав“ демократизму й соціалізму.

І тут знову виринає постать Миколи Міхновського. Йому байдуже те, що „твориться“ там у кабінетах на партійних нарадах і торгах; він спрямовує всі свої сили на організування української збройної сили. Він свідомий, що даліше питання українського буття рішатиме тільки меч.

Вже 16. березня 1917. р. українці-вояки київської залоги та інших частин, які були тоді в Києві сходяться на нараду. Народою проводили: нач. штабу **Волошин Павло**, кап. **Устимович Сахно** й пор. **Микола Міхновський** як секретар. Вже на цій нараді рішено оснувати військове товариство під назвою: **Український Військовий Клуб ім. гетьмана Павла Полуботка**. Нарада одноголосно рішає: „Зараз же приступити до негайної організації власної національної армії, як могутньої своєї мілітарної сили, без якої не можна й подумати про здобуття повної волі Україні“, та рішено негайно розпочати організацію українських охочих полків усіх родів зброї, першому такому полкові надати назву: „Перший Український охочий ім. гетьмана Богдана Хмельницького полк“.

У слід за цим дня 28. березня відбулося у Києві віче українських вояків-фронтовиків, де ухвалено домагатися організації української національної армії з усіма родами зброї, в першу ж чергу відділення на фронті всіх українців - вояків у окремі національні частини з українськими старшинами, а в запіллю формування чисто українських полків.

Українське Військове Т-во ім. гетьмана Павла Полуботка організує ініціативну групу з військових людей, а саме: полк. Глінський, підп. Павло Волошин, пор. Микола Міхновський, підпор. Павелко й Ган, яка ставить собі завдання „створити такі дві військові організації, щоб вони були об'єднані одною ідеєю — творення своєї національної армії, та щоб поділити свої функції так, щоб одна організація переводила ідеологічну сторону організації, а друга чисто організаційну.

Роботу першої організації мало переводити Українське Військове Т-во, для другого ж праці (організація) засновано „Український Військовий Організаційний Комітет“, у проводі якого став полк. Глінський. До праці в ньому запрошено офіцерів - українців військових частин залоги Києва.

Так говорили люди чину. Люди слова за те кидали їм колоди під ноги, бо „пощо війська, коли соціалістичний талмуд цього не передбачує?!“

На наслідки праці Військового Товариства ім. Полуботка — не прийшлося довго ждати, бо вже у другій половині квітня на київському збірному пункті зібралося три тисячі вояцтва й зажадало сформування їх і висилки на фронт тільки, як української військової частини.

„Демократичний“ уряд Росії загрозив, що силою розжене „бунтовщиків і дезертирів“, а Центральна Рада ...не знала, що з тим „фантом“ зробити.

Врешті по кількох нарадах Центральна Рада доносить до відома військових властей, що „не бачить іншого виходу, як тільки сформувати з 3000 салдатів український полк і таким чином задовольнити їхнє бажання вийти на фронт в виді

української військової частини“, та запевняє, що в справі „дальших формувань українських частин, то Цетральна Рада заявила, що вона вважає можливим провадити такі формування тільки з запасних тилових частей, а не фронтових; вилучення ж в осібні українські частини українських салдатів на фронті повинно переводитися за згодою й дозволом вищих воєнних властей, аби не було нанесено шкоди боездатности фронту“.

Але помимо так великої дбайливості української Центральної Ради за **російський** фронт, командування на це не погодилося й грозило даліше.

Вояки про це дбали... Вони вже у час „торгів“ зорганізувалися у „Перший Український ім. гетьмана Богдана Хмельницького Полк“, обрали своїх старшин, сформували кадри й зажадали від головнокомандуючого півд.-західнім фронтом призначення вже готового полку.

Цей аргумент поділав!

Російська армія відчула силу українського вояцтва й уступила. Перед зорганізованим полком, а не перед проханнями Центральної Ради.

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ З'ЇЗД.

В Україні вже по нецілих двох місяцях революції слідно було два напрямки: один у якого проводі була Центральна Рада, що опирався на автономії, — другий згрупований коло Українського Військового Клубу — націоналістичний. І хто зна чи не тому саме по історії з першим полком, при Центральній Раді створено „Військову Комісію“, якої ціллю було охопити своїми впливами маси зреволюціонізованого вояцтва, щоб пізніше їх демобілізувати.

Вояцтво на фронті чимраз то більше органі-

зується, творяться фронтові Ради й Комітети, а врешті у днях 18 — 23. травня 1917. року, приходить у Києві до „Першого Українського Військового З'їзду“.

На З'їзд приїхало понад сімсот делегатів, які були представниками майже мільйона озброєного, національно свідомого вояцтва розкиненого на фронтах, у запілля і фльоті.

„Два світи“ різко вже позначають себе на З'їзді. Тут стало вже проти себе два фронти: один під проводом М. Міхновського, другий під проводом Грушевського й Винниченка. Коли по отворенні З'їзду проф. Грушевським, Винниченко запропонував вибрати головою свого партійця С. Петлюру, розгорілася пристрасна словна боротьба.

„Міхновського, Міхновського хочемо! — почув у відповідь.

Винниченко знав добре, що означає цей оклик. Допустити Міхновського до головування на З'їзді — значило перечекнути всі дотеперішні „осяги“ Центральної Ради та спрямувати революційну стихію на шлях збройної боротьби.

А це ж не лицювало „правдивим“ соціялістам.

Увисліді обі сторони пішли на компроміс і замість одного вибрали цілу президію у складі: С. Петлюра як представник фронту, Міхновський, як представник запілля, Письменний — представник фльоти, В. Винниченко як представник Центральної Ради і полк. Ю. Капкан. Почесним головою обрано проф. Грушевського.

З'їзд увесь час проходить під гострі удари обох таборів. Наставлення З'їзду різко протимосковське. Соц.-демократи докладають всіх зусиль, щоб З'їзд своїми гострими виступами не прогнівив „братнього“ російського народу.

Увага кольпортери!

Рівночасно з висилкою першого зшитка „Рев. на Укр.“ — висилаємо окремо листами, всім кольпортерам **розрахунки** до „Січових Стрільців“ включно. Кольпортерів, що мають довг — просимо вирівнати його якнайскорше; бо вже у другому зшитку „Рев. на Укр.“ **продовжуватимемо списки наших довжників.** Рівночасно повідомлямо що :

1. Кожному кольпортерови прислуговує право стягнути собі 20 проц. від пересланих до в-ва грошей за продані книжки, але тільки тоді, коли вишле гроші до 20 днів по одержанні висилки книжок,

2. Повідомляємо, що тих усіх, які до місяця по одержанні книжок не вирівнують своїх зобовязань будемо стало проголошувати у своїх виданнях, як шкідників в-ва.

3. Кольпортери, які не чуються на силах виконувати тих обовязків — хай повідомлять нас, що перестають співпрацювати з нами.

Складаємо щиру подяку тим всім, які причинюються до поширення наших видань, чи то кольпортажею, чи приєднуванням передплатників.

Книжкові нагороди за ТОЧНІСТЬ висилаємо з цим випуском 1) п. Бідулі Д. — Вербів, 2) п. Войновському Антонови — Ямниця, 3) п. Яворському Вол. — Дроздовичі і 4) п. Штикалови Яр. — Шарпанці, та з окрема щиро дякуємо за успішну працю для В-ва.

50 коп.

0,96 (1986)

4848

7213

84540/8

В-во „ПРОМІНІ“

1781438

ЧИ ВИ ВЖЕ МАЄТЕ?

ЗАМОВТЕ НЕГАЙНО!

НАКЛАД НА ВИЧЕРПАННЯ
КНИЖКИ М. ПАЛІЯ

п. з.

Молода Італія

У ній знайдете те, що довело Італію до потуги, те, що поставило її у ряді перших держав Європи, бо шлях, яким Мусоліні веде до потуги свою націю. Ідея фашизму, його внутрішній устрій, та виховання будучих горожан Італії — ось зміст книжки.

Ціна тільки 0.50 гр. Хто присилає гроші за 5 пр. — порто оплачуємо самі і додаємо оден пр. даром. Поодинокі примірники висилаємо тільки за готівку.

Гроші слати переказами розр. на адресу:
В-ВО „ПРОМІНІ“ ЛЬВІВ, Т. ГОЛУВКИ 10.
число розр. 50.

У в-ві можна ще набути такі книжки: 1. І. Максимів: Раса дженгельменів, 2. Б. Стецишин: Комуна і нар. фронт, і 3. Роман Брут: Січові Стрільці. (Гітлеризму, Абесинії, Причин і Легенди Святослава — просимо не замовляти, бо вичерпані).

Ціна всіх книжок по 20 гр. Пересилка від одного примірника 10 гр. Кольпортерам 20% рабату.

Революція на Україні

зшиток I.

ЦІНА: 25 гр.